

*Т. С. Аксьонова,
аспірант кафедри глобальної та національної безпеки,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-9207-5170*

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.17.130

АКТУАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ

T. Aksonova,
Postgraduate student of the Department of Global and National Security, Educational
and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

IMMEDIATE THREATS AND RISKS TO THE FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE
AND THE ROLE OF THE STATE IN ENSURING IT

Метою статті є виокремлення актуальних загроз та ризиків фінансовій безпеці України та дослідження компетенції держави щодо забезпечення фінансової безпеки України від реальних та потенційних загроз.

Розглянуто підходи до визначення понять "фінансова безпека держави" та "забезпечення фінансової безпеки держави". Запропоновано авторське визначення цих понять. Актуалізовано та охарактеризовано основні загрози та ризики фінансовій безпеці України. Проведено аналіз наукових підходів до їх класифікації. Розроблено пропозиції щодо заходів подолання наслідків загроз та ризиків у сфері фінансової безпеки України шляхом удосконалення організаційних і правових механізмів її забезпечення. Узагальнено заходи, що покладаються на державні структури в контексті забезпечення фінансової безпеки України.

Акцентовано увагу на необхідності посилення на державному рівні функції регулювання за процесом моніторингу основних ризиків та загроз фінансовій безпеці; здійсненні превентивної політики з метою недопущення їх впливу на фінансову сферу; проведення дієвих заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків та їх подолання; затвердження на законодавчому рівні органу державної влади, який буде здійснювати функції контролю за діяльністю суб'єктів державної та публічної політики, задіяних у системі забезпечення фінансової безпеки.

Обґрунтовано доцільність систематизації наявних у державі, проте розрізнених за суб'єктами та об'єктами публічного управління та адміністрування способів та засобів виявлення і боротьби із наслідками загроз національній економіці загалом та фінансовій безпеці зокрема, шляхом підвищення ефективності організаційного та правового механізмів державного управління, що є актуальним у вирішенні питання забезпечення фінансової безпеки, у контексті потенційних та реальних ризиків і загроз.

Визначено, що компетентне втілення організаційного та правового механізмів забезпечення фінансової безпеки дозволить досягти ряду важливих для держави результатів: підвищити рівень довіри до державних органів, забезпечити фінансові умови для соціальної стабільності, мінімізувати вплив світових фінансових криз на національну економіку.

The article deals with the highlighting the current threats and risks to the financial security of Ukraine and studying the competence of the state to ensure the financial security of Ukraine from real and potential threats.

The approaches to the definition of the concepts of "financial security of the state" and "ensuring the financial security of the state" are considered. The author's definition of these concepts is proposed. The main threats and risks to the financial security of Ukraine have been updated and characterized. The analysis of scientific approaches to their classification is carried out. Proposals have been developed on measures to overcome the consequences of threats and risks in the field of financial security of Ukraine by improving the organizational and legal mechanisms for ensuring it. An overview of the event is entrusted to government agencies in the context of ensuring the financial security of Ukraine.

Attention has been paid on the necessity of strengthen the regulatory function at the state level in the process of monitoring the main risks and threats to financial security; making a preventive policy in order to prevent their impact on the financial sector; realization of effective measures aimed at minimizing of negative consequences and their overcoming; approval at the legislative level a state authority body that will exercise control functions over the activities of subjects of state and public policy involved in the system of provision of financial security.

Arguments have been presented for the expediency of systematization of the ways and means of identifying and combating the consequences of threats to the national economy in general and financial security in particular, existing in the state, but differentiated by subjects and objects of public management and administration, through the way of increasing the effectiveness of organizational and legal mechanisms of state administration, which is actual in resolving the issue of financial security provision, in the context of potential and real risks and threats.

It has been determined that the competent implementation of the organizational and legal arrangements for ensuring financial security will make it possible to achieve a number of important results for the state: increase the level of trust in government bodies, provide financial conditions for social stability, and minimize the impact of global financial crises on the national economy.

Ключові слова: фінансова безпека держави, забезпечення фінансової безпеки держави, фінансова стабільність, загрози фінансовій безпеці, ризики у сфері фінансової безпеки, державне управління, механізми забезпечення фінансової безпеки України.

Key words: financial security of the state, ensuring the financial security of the state, financial sustainability, threats to financial security, risks in the field of financial security, public administration, mechanisms for ensuring the financial security of Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Відповідно до Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека — найвища соціальна цінність в Україні. Тому основна мета державної політики — реалізація даної норми Конституції. Захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, за якої забезпечуються їх сталий розвиток, а також своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам об'єднано такою категорією, як "національна безпека".

На фоні посилення міжнародних коливань та кризових явищ (фінансово-економічний спад, світові пандемії, збройні конфлікти, зміна політичних сил тощо), активної глобалізації та стрімкого розширення економічних кордонів питання захисту національних інтересів держави, а особливо її безпекової складової привертає увагу усіх країн. Не стала виключенням і Україна. Саме тому важливо мати узгоджене бачення щодо стратегічного курсу економічної політики України, що враховуватиме глобальні тренди та внутрішні можливості держави [1]. Адже проведення послідовної державної політики, направленої на розвиток усіх сфер життєдіяльності шляхом задіяння дієвих механізмів дадуть змогу посилити

позицію країни та стануть чинниками зростання економіки.

При цьому економічне зростання будь-якої країни неможливе без забезпечення його безпеки, як на рівні національної економіки, так і у фінансовому секторі. Зокрема, неможливо не звернути увагу на високу активність розвинених країн при адаптації державної політики до зростаючих ризиків і загроз з метою утримання економічної стабільності. Адже "нагромадження ризиків, пов'язаних насамперед з борговими проблемами провідних держав світу, а також відносна обмеженість фінансових можливостей долати кризові процеси у сегменті суверенних боргів як на національному, так і на глобальному рівнях, суттєво знизила довіру ринків щодо стійкості державних фінансів майже всіх країн світу" [2, с. 139].

У зв'язку із цим виникає необхідність: по-перше, у посиленні на державному рівні через організаційний та правовий механізми функції регулювання за процесом моніторингу основних ризиків та загроз фінансовій безпеці, по-друге, за результатами аналізу потенційних загроз — у проведенні превентивної політики з метою недопущення їх впливу на фінансову сферу, по-третє, при виявленні реальних загроз — у проведенні дієвих заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків та їх подолання, по-четверте, затверджені на законодавчому рівні органу державної влади, що буде здійснювати функції контролю за діяльністю суб'єктів державної та публічної політики, задіяні у системі забезпечення фінансової безпеки.

Тобто актуальним у вирішенні питання забезпечення фінансової безпеки, у контексті потенційних та реальних ризиків і загроз є систематизація наявних у державі, проте розрізнених за суб'єктами та об'єктами публічного управління та адміністрування способів та засобів виявлення і боротьби із наслідками загроз національній економіці загалом та фінансовій безпеці зокрема, шляхом підвищення ефективності організаційного та правового механізмів державного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Наукова спільнота України приділяє істотну увагу дослідженню проблеми забезпечення фінансової безпеки держави. Чималу роль у вивченні цього питання відіграють ризики та загрози фінансовій системі держави та її складовій — безпеці, їх класифікація та заходи направлені на мінімізацію їх наслідків для національної економіки загалом.

Даній проблемі присвятили свої праці такі науковці: Акімова Л.М., яка визначила основні методи забезпечення фінансової безпеки держави, Наконечна Н.В., якою проведено аналіз основних загроз фінансовій безпеці України, Бригінцем О.О., який визначив особливості вітчизняного законодавчого забезпечення фінансової безпеки держави, Носань Н.С. виявила фактори, які чинять результуючий вплив на рівень фінансової безпеки

України. Рекуненко І.І. у своїх працях висвітлив важливість оцінювання поточного стану фінансової безпеки країни задля підтримки високого рівня соціально-економічного розвитку та цілісності фінансової системи країни.

Однак, попри велику кількість наукових публікацій, наразі залишаються невирішеними проблеми неузгодженості між суб'єктами публічної політики забезпечення фінансової безпеки України при виконанні заходів з мінімізації впливу та усунення загроз фінансовій безпеці. Недостатньо досліджено питання компетенції держави щодо забезпечення фінансової безпеки України у контексті організаційно-правових механізмів її забезпечення та загалом на сьогодні не існує єдиної класифікації ризиків та загроз фінансовій безпеці, що ускладнює затвердження на законодавчому рівні дієвих заходів, з урахуванням існуючих ризиків та загроз.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є виокремлення актуальних загроз та ризиків фінансовій безпеці України та дослідження компетенції держави щодо забезпечення фінансової безпеки України від реальних та потенційних загроз.

Для досягнення окресленої мети необхідно виконати низку завдань, зокрема:

- актуалізувати основні загрози та ризики фінансовій безпеці України;
- розробити пропозиції щодо заходів подолання негативних наслідків від загроз та ризиків у сфері фінансової безпеки України шляхом вдосконалення організаційних і правових механізмів її забезпечення;
- узагальнити завдання, що покладаються на державні структури в контексті забезпечення фінансової безпеки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Поняття загроз та ризиків невід'ємно пов'язані із поняттям "фінансової безпеки держави". Власюк О.С. вважає, що фінансова безпека — захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, зокрема такий стан бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютної систем, фондового ринку, фінансів банківського та реального секторів, детінізації економіки, який гарантує спроможність держави ефективно формувати і використовувати фінансові ресурси для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку [2, с. 34].

У загальному визначені, згідно з думкою Чеберяко, О.В., Кривовяз М.А. "фінансова безпека може бути охарактеризована за допомогою комплексу кількісних і якісних параметрів фінансового стану, що відображають рівень його захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз" [3].

Водночас у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, фінансову безпеку визначено, як стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності

та єдності фінансової системи країни [4].

Паралельно із цим слід розмежовувати поняття "фінансова безпека держави" та "забезпечення фінансової безпеки держави". Так, Носань Н.С. визначає поняття "забезпечення фінансової безпеки" як діяльність держави, спрямовану на захист національних фінансових інтересів та цінностей за допомогою підтримки високого рівня фінансової стабільності, наслідками якого є стан збалансованості фінансів, наявність значних грошових, золотих резервів, цілісність яких гарантована державними органами та не може бути досягнута без розуміння актуальних загроз і ризиків для ефективного функціонування фінансової системи країни [5, с. 36].

Черевко О.В. у своїй монографії трактує "забезпечення фінансової безпеки України" як діяльність держави і всього суспільства, спрямовану на: 1) стабільне функціонування фінансової сфери, на захист національних цінностей та інтересів у цій специфічній сфері; 2) запобігання та протидію загрози правам і свободам людини, матеріальним і духовним цінностям суспільства, конституційному ладу, суверенітету і територіальній цілісності країни; 3) всебічне сприяння соціально-економічному розвитку України, в першу чергу в плані підвищення якості життя громадян [6, с. 194].

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що фінансова безпека держави — це стан фінансової системи держави та її складових, що характеризується наявністю необхідних умов для забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку країни.

Фінансова безпека держави характеризується такими ознаками:

- збалансованістю управлінських та правових механізмів регулювання;
- стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз;
- здатністю забезпечувати ефективне функціонування національної економіки;
- здатністю підтримання стабільності національної економіки та забезпечувати економічне зростання держави.

У свою чергу забезпечення фінансової безпеки держави — це діяльність держави, направлена на забезпечення фінансової стабільності країни шляхом використання механізмів публічного управління з метою вчасного виявлення загроз і мінімізації ризиків фінансовій безпеці та забезпечення заходів, направлених на зменшення або ліквідацію наслідків від їх настання.

Проаналізувавши різні методи та підходи щодо забезпечення фінансової безпеки держави науковці найчастіше виділяють такі [7, с. 92]:

- збирання і аналітична обробка інформації про досвід і заходи із забезпечення безпеки фінансово-кредитної сфери в інших країнах;
- постійний моніторинг і аналіз умов, чинників, загроз та індикаторів фінансової безпеки;
- прогнозування умов, дії чинників та значень індикаторів у перспективі;

Таблиця 1. Чинники внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці України

Чинники внутрішніх загроз	Чинники зовнішніх загроз
Нестабільність та недосконалість правового регулювання у фінансовій сфері	Обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків
Відплив капіталу за кордон внаслідок погіршення інвестиційного клімату	Значна залежність від експортно-імпоротної діяльності
Нерівномірний розподіл податкового навантаження на суб'єктів господарювання, що зумовлює ухилення від сплати податків та відплив капіталу за кордон	Погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу, зокрема рахунка поточних операцій
Низький рівень бюджетної дисципліни і незбалансованість бюджетної системи	Значна залежність від зовнішніх кредиторів
Істотні коливання обмінного курсу національної валюти, не обумовлені дією макроекономічних факторів	Вплив світових фінансових криз на фінансову систему держави
Збільшення обсягу державного боргу	
Тінізація економіки	
Недостатній рівень золотовалютних резервів	
Значний рівень доларизації економіки	
Слабкий розвиток фондового ринку, зокрема в частині застосування механізмів обліку та переходу прав власності на цінні папери, а також забезпечення захисту прав інвесторів на фондовому ринку	
Недостатній рівень капіталізації фінансової системи	

Джерело: згруповано за даними [10].

— розробка і здійснення конкретних заходів щодо підтримання фінансової безпеки на належному рівні.

Як бачимо, важливу роль серед цих методів займає саме здійснення моніторингу та визначення основних загроз фінансової безпеки, що беззаперечно є необхідною підтримкою фінансової стійкості держави. Адже, як зазначає у своєму дослідженні Акімова Л.М., "загрози фінансовій безпеці доцільно розглядати як наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України у фінансовій та економічній сферах" [8, с. 229].

Власюк О.С. у своїй монографії визначає "загрози фінансовій безпеці України" як сукупність наявних і потенційно можливих явищ і чинників, що дестабілізують фінансову сферу, проявами чого є різке падіння ВВП, порушення процесу формування та розподілу централізованих фондів держави, дестабілізація банківської системи, знецінення національної валюти й дефолт за суверенними боргами; зростання рівня тінізації економіки [2, с. 34].

Усі проаналізовані визначення науковців є, на наш погляд, зосередженими лише на фінансах та економіці (роблять акцент на фінансових проявах). Однак це не дає повної картини бачення проблеми, оскільки загрози фінансовій стабільності та безпеки держави — це передусім стабільність та безпека громадян держави, забезпечення безперебійності роботи усіх складових цієї безпеки, що звичайно включає в себе фінансову безпеку, як одну із базових при побудові соціально-стабільної та незалежної держави.

При цьому необхідно враховувати, що "проблеми фінансової безпеки стають актуальними у часи фінансових криз, як в окремо взятій державі так і в контексті глобальних змін, коли відбувається "стиснення" фінансових ринків і посилюється конкуренція за обмежені обсяги ресурсів, доступ до яких отримують лише ті краї-

Безпека у бюджетній сфері	<ul style="list-style-type: none"> - відволікання значних ресурсів на фінансування невластивих для бюджетного процесу завдань (надання дотацій) - зростання рівня дефіциту в бюджетному секторі
Безпека у сфері управління державним боргом	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення обсягу державного боргу - недосконала структура зовнішнього боргу - нарощення валового зовнішнього боргу, насамперед боргів банківського та інших секторів економіки
Безпека у податковій сфері	<ul style="list-style-type: none"> - виведення фінансового капіталу з України - приховування суб'єктами господарювання значних сум доходів від оподаткування («тінізація оподаткування»)
Безпека у сфері реального сектору економіки	<ul style="list-style-type: none"> - невідповідність між активами та зобов'язаннями підприємств реального сектору економіки, насамперед базових галузей економіки - здійснення спекулятивних операцій із земельними ділянками
Безпека у банківській сфері	<ul style="list-style-type: none"> - залежність банківського сектору від зовнішніх джерел запозичень - неповернення коштів несумлінними позичальниками у зв'язку із недостатнім захистом прав кредиторів та інвесторів
Безпека валютного ринку	<ul style="list-style-type: none"> - значні коливання курсу гривні - високий рівень залежності вітчизняної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків
Безпека у сфері фондового ринку	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень його капіталізації і ліквідності - низький рівень захисту прав інвесторів - недоскопалість депозитарної системи - недостатня протидія маніпулюванню на ринку цінних паперів
Безпека у сфері небанківського фінансового сектору	<ul style="list-style-type: none"> - недостатня стійкість, прозорість та конкурентоспроможність небанківського фінансового сектору

Рис. 1. Ризики у забезпеченні фінансової безпеки України

Джерело: згруповано за даними [10].

ни, платоспроможність яких не викликає сумнівів" [9, с. 5].

Узагальнюючи різні позиції з приводу існуючих проблем при забезпеченні фінансової безпеки держави, а також аналізуючи норми вітчизняного законодавства у цій сфері, стає зрозуміло, що загалом для України характерним є передбачувальні ризики і пов'язано це переважно зі слабкістю фінансової системи держави та недостатньо ефективним її регулюванням та контролем, а також розвитком міжнародних фінансів, що супроводжуються істотним підвищенням зовнішніх ризиків. Це призводить до формування явищ і чинників, що створюють передумови до внутрішніх та зовнішніх загроз фінансовій безпеці [10]:

При цьому вітчизняні науковці розглядають загрози та ризики у різних варіаціях. Так, Загарій В.П., Барановський О.І. та Нечипорук Л.В. у своїх дослідженнях

виділяють схожі загрози фінансовій безпеці держави [11; 12, с. 55; 13, с. 291]:

- незавершеність та недосконалість законодавства у фінансовій сфері;
- недосконалість бюджетної політики та нецільове використання бюджетних коштів;
- неефективність податкової системи, ухилення від сплати податків та зростання "тіньової економіки";
- значні обсяги державного боргу та проблеми з його обслуговуванням;
- недостатність фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання для забезпечення відтворювального процесу та інвестиційної діяльності;
- невисока конкурентоспроможність національної банківської системи, низький рівень сумарного банківського капіталу;
- недосконалість фондової інфраструктури, недостатність фондових інструментів, низька капіталізація фондового та страхового ринків;
- зростання впливу транснаціонального капіталу на економіку країни тощо.

При цьому зазначені науковці не розрізняють поняття внутрішніх та зовнішніх загроз.

На нашу думку, у часи всеосяжної глобалізації та інтеграційних процесів на міжнародній економічній арені неможливо відділити внутрішні та зовнішні чинники ризиків і загроз фінансовій безпеці. Тому немає необхідності у диференціації заходів забезпечення фінансової безпеки України, а навпаки є актуальним пошук єдиного підходу державної політики щодо забезпечення фінансової безпеки України для подолання внутрішніх і зовнішніх загроз, які зазвичай є взаємопов'язаними.

Тому лише злагоджена робота усіх суб'єктів забезпечення фінансової безпеки держави та безперебійне функціонування об'єктів фінансової системи України дозволить досягти ефективності та конкурентоспроможності національної економіки та підтримання високого фінансового статусу країни у міжнародному просторі.

Водночас під час вивчення питання забезпечення фінансової безпеки неможливо не враховувати індивідуальну особливість структурних елементів фінансової безпеки України, які одночасно із цим повинні бути збалансованими між собою. Зважаючи на цей факт, ризики фінансовій безпеці України можна розглядати у розрізі її основних складових (рис. 1).

А вже в залежності від напрямку фінансової безпеки повинні вживатись заходи державної політики забезпечення фінансової безпеки держави, як у рамках території держави, так і за межами нашої країни, що дозволить посилити фінансову безпеку України. Адже негативні наслідки ризиків та загроз фінансової безпеки України можуть бути мінімізовані за умови проведення зваженої

та дієвої фінансової політики за усіма напрямками. Своєчасне визначення загроз фінансової безпеки дозволяє ефективно вживати практичні заходи щодо забезпечення фінансової стійкості держави, що може зменшити негативні наслідки від потенційних чи можливих загроз.

Не можна не зазначити, що багато науковців, отожнюють у своїх напрацюваннях поняття загроз та ризиків. Адже загальні поняття є дійсно схожими, оскільки під ризиками розуміються можливі небезпечні події, які можуть мати місце та спричинити збитки, майнову втрату. Під загрозами — можливу небезпеку. Проте ці визначення є досить формальними та не розкривають повної суті понять.

Подекуди під ризиком розуміють загрозу, що ідентифікується в бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сфері, вплив якої призводить до тінізації економіки та послаблення економічної безпеки держави [14].

Проте дослідивши це питання, не можемо не погодитись, що більш доречними є висновки Талавіри Є.В., яка у своєму дослідженні ризиків визначила їх як категорію загальної, неконкретну, це те, що ще не виявлено. Загроза це те, що виявлено, тобто категорія конкретна і виникає тільки за наявності певних умов [15].

Попри це, ризики та загрози фінансовій безпеці можна об'єднати такими спільними чинниками:

- неспроможністю держави виконувати фіскальну функцію;
- зростанням державних витрат, які не контролюються з боку суспільства;
- неможливістю покрити дефіцит за рахунок запозичень на прийнятних умовах.

Проаналізувавши дані чинники слід зазначити, що без належного публічного управління забезпечення фінансової безпеки держави буде неможливе. Адже це є необхідною умовою мінімізації зростаючих ризиків та загроз фінансовій безпеці України. Оскільки, чим нижчий рівень ризику та загроз, тим вищим є рівень фінансової безпеки і навпаки.

З метою недопущення дестабілізації національної економіки і порушення стабільності та стійкості всієї фінансової системи необхідним є посилення фінансової політики держави через удосконалення механізмів забезпечення фінансової безпеки.

Адже ефективне функціонування механізмів забезпечення фінансової безпеки держави дає можливість вчасно виявляти загрози та ризики фінансовій безпеці, мінімізувати або запобігати заподіянням збитків соціально-економічній системі в цілому.

Акімова Л.М. визначає механізм державного управління як сукупність важелів, засобів, стимулів, які використовує країна для досягнення певних економічних результатів у суспільно важливих сферах розвитку суспільства [16, с. 77].

Тому порядок формування державної політики у сфері фінансової безпеки повинен базуватись на таких основних принципах як:

- 1) верховенство права, законність, прозорість та дотримання засад дієвого контролю за функціонуванням сектору безпеки у фінансовій сфері;
- 2) розвиток національного законодавчого підґрунтя у сфері запобігання фінансовій безпеці;

3) дотримання норм міжнародного права та адаптація українського законодавства до міжнародних норм та актів;

4) розвиток сектору безпеки фінансової безпеки як основного інструменту реалізації державної політики у фінансовій сфері;

5) ефективне функціонування сектору фінансової безпеки.

Ураховуючи обрану нами за основу класифікацію загроз, що систематизується відповідно до структури фінансової безпеки (безпека у бюджетній сфері, боргова безпека, банківська безпека, безпека валютного ринку тощо) доцільно структурувати заходи щодо забезпечення фінансової безпеки України в контексті організаційного і правового механізмів її забезпечення, які повинні розглядатися як два паралельні процеси, неможливі один без одного.

Доречно розглянути ці механізми у розрізі.

Науковці наголошують на великому значенні для державного управління організаційного механізму. Так, Н.Р. Нижник, Машков О.А. визначають організаційний механізм як "сукупність різних за своєю природою конкретних організаційних елементів у механізмі, що повинні організувати регулювання, управління в інтересах державної влади, ефективну діяльність державно-управлінської системи" [17, с. 39].

Дмитренко Ю.С. у свою чергу розглядає його як "последовательность этапов проектирования структур, детального анализа и назначения системы целей, продуманого виділення організаційних підрозділів і форм їх координації для забезпечення функціонування деякого комплексу (організаційної системи)" [18].

Для забезпечення фінансової безпеки України необхідно комплексно вирішити такі завдання:

- удосконалити механізми нагляду та регулювання роботи суб'єктів та об'єктів фінансової системи держави;
- розробити єдину класифікацію ризиків та загроз на затвердити її на законодавчому рівні;
- розробити та впровадити систему моніторингу ризиків та загроз фінансовій безпеці держави з метою вчасного їх виявлення та ідентифікації;
- розробити заходи, спрямовані на забезпечення фінансової безпеки держави та мінімізації ризиків (як у короткостроковому, так і в довгостроковому періоді);
- проводити аналіз виконання заходів, їх оцінювання, коректування;
- на постійній основі здійснювати контроль за виконанням заходів, що відбуваються.

Одним із прикладів такого підходу є створення Бюро економічної безпеки — правоохоронного органу на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, у рамках якого будуть до речі проводитись оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення.

Проте з метою ефективного оцінювання стійкості фінансової системи України до можливих ризиків та загроз необхідно розробити єдиний підхід до оцінювання стану фінансової системи держави в контексті забезпечення її фінансової безпеки у рамках якого будуть досліджуватись економічні процеси, здійснюватись вчасна діагностика ризиків та розроблятись рекомендації

щодо їх зниження та контроль дотримання рекомендацій. Наразі ж навіть створення Бюро економічної безпеки не вирішує цього питання в достатній мірі.

А оскільки "загрози фінансової національної безпеки тривалий час можуть не проявлятися у відкритій формі, тому моніторинг ризиків, які є джерелом їх появи, має відбуватися постійно на всіх рівнях національної економічної системи" [5, с. 39].

До того ж прояв одразу багатьох загроз може спровокувати черговий кризовий період для фінансової сфери держави, вихід із якого буде можливим лише за умови прийняття швидких та ефективних управлінських рішень щодо усунення фінансових проблем, а також компенсації негативних наслідків дії загроз на державному рівні [5, с. 39].

З огляду на зазначене державна політика повинна бути спрямована на удосконалення таких організаційних заходів для забезпечення фінансової безпеки:

- забезпечення розвитку та функціонування складових фінансової системи (банківської системи та її безпеки);

- зміцнення інституційної спроможності органів, що здійснюють державне регулювання національної економіки, посилення прозорості та відкритості у їх діяльності;

- забезпечення ефективного регулювання у фінансовій сфері (відповідність цілей фінансової політики фінансовим можливостям держави, аналіз внутрішнього фінансового ринку та нерезидентів, що здійснюють свою діяльність у секторі фінансового ринку, мінімізація використання готівкової іноземної валюти на території України тощо);

- посилення контролю (за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів, дотриманням індикативних прогнозних показників державного бюджету, умов і правил функціонування на фондовому ринку тощо);

- удосконалення нормативно-правової бази у фінансовій сфері та приведення її до міжнародних стандартів;

- запровадження системи здійснення постійного моніторингу ключових показників сектору фінансової безпеки (ринку фінансових послуг, бюджетних та податкових показників тощо);

- підвищення рівня фінансової грамотності та обізнаності населення, які забезпечуватимуть соціальну та фінансову стабільність у суспільстві, сприятимуть посиленню довіри населення до фінансової системи країни.

Усі ці заходи можна вважати дієвими як під час реальної загрози, коли їх впровадження з регулювання фінансових процесів відбувається після виникнення загроз, так і розглядати як превентивні, коли вони дозволяють мінімізувати або загалом знівелювати негативний вплив загроз на фінансову безпеку держави.

Правовий механізм у свою чергу передбачатиме саме удосконалення законодавства України у фінансовій сфері, у тому числі з питань забезпечення фінансової безпеки та його гармонізацію з міжнародними актами.

На думку Дмитренка Ю.С., "правові механізми — комплекси взаємопов'язаних юридичних засобів, які об'єктивовані на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення певної мети" [18].

Тому удосконалення законодавчої бази це загалом є одним із пріоритетів у розвитку України як правової держави і потребує особливо уважного ставлення з боку держави. Зважаючи на цей факт досить вдалим кроком було затвердження Національної економічної стратегії України на період до 2030 року — документу, що визначає актуальні загрози національній безпеці України та відповідні цілі, завдання, механізми захисту національних інтересів України та є основою для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки.

Зокрема, цей нормативний акт містить стратегічний курс макроекономічної політики, направлений на створення необхідних передумов та забезпечення довгострокового економічного зростання та включає в себе такі цілі: забезпечення стійкості публічних фінансів та покращення суверенних рейтингів; збереження макроекономічної стабільності; створення ефективного фінансового сектору.

На жаль, згаданий документ не містить заходів щодо забезпечення фінансової безпеки, в ньому не зазначено реальні та потенційні ризики та загрози безпеці, не визначено механізми саме її регулювання та контролю. І хоча Стратегія економічного розвитку — це про стійкість та розвиток національної економіки, але ж без поняття "безпеки" та її забезпечення неможливе повноцінне функціонування ні фінансово-кредитної системи, ні економіки загалом.

Оскільки фінансова система не є сталою категорією, а виклики та загрози її стабільності втрачають актуальність та швидко змінюються на фоні глобальних процесів, навіть діюча Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, затверджена Кабінетом міністрів України у 2012 році, не рятує ситуацію. До того ж основними завданнями державної політики відповідно до зазначеної Концепції повинні були виконуватись у рамках Програми економічних реформ на 2010—2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава", яка так і не була реалізована, у силу політичних змін у державі. А відповідно ці питання залишаються відкритим та потребують подальшого удосконалення та нових напрацювань.

Наразі є важливим актуалізувати діючу нормативно-правову базу, що регулює питання забезпечення фінансової безпеки. Не зникаючи обертів та враховуючи підтримку діючої влади щодо реформування усіх сфер, у тому числі національної безпеки, фінансової системи та її складових. У контексті цих реформ є можливим вносити зміни та нове бачення на роботу не лише об'єктів, їх структури та підходів до здійснення регулювання у фінансовій сфері, а й зміни формату суб'єктів, що здійснюють свою діяльність, спрямовану на забезпечення фінансової безпеки країни (вдалий приклад — створення Бюро економічної безпеки).

При цьому у часи, коли глобалізація заповонила усі сфери діяльності, зміни відбуваються дуже швидко, необхідно не зволікати із проведенням заходів та впровадженням дієвих механізмів державної політики, які будуть встигати реалізовуватись на фоні швидкоплинних змін як у межах країни так і у міжнародному просторі.

Саме тому компетентне втілення цих механізмів у діяльність суб'єктів та об'єктів забезпечення фінансо-

вої безпеки держави дозволить досягти таких результатів:

- підвищити рівень довіри до державних органів, що забезпечують функціонування національної економіки та її складових;
- здійснити профілактику фінансових злочинів, тіньової економіки та адміністративних правопорушень у процесі перерозподілу фінансових активів;
- забезпечити фінансові умови для соціальної стабільності у державі;
- мінімізувати вплив світових фінансових криз на національну економіку;
- залучити закордонних інвесторів у національну економіку з її зміцнення й розвитку тощо.

Тому формування ефективного та дієвого механізму державного управління ризиками у фінансовій сфері, спрямованого на запобігання кризовим явищам та мінімізацію їх наслідків, забезпечить ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Отже дослідивши тему актуальних загроз та ризиків фінансовій безпеці України можна дійти висновку, що основною метою державного управління при здійсненні заходів із запобігання ризиків та загроз фінансовій безпеці України є проведення насамперед превентивних дій, що дозволить зменшити негативні результати ризиків та загроз, а подекуди взагалі запобігти їх виникненню і таким чином зупинити незворотній процес, який може нанести державі збитки та шкоду фінансовій безпеці та національній економіці загалом.

З метою уникнення цих негативних процесів вважаємо за необхідне:

- посилити на державному рівні через організаційний та правовий механізми функції регулювання за процесом моніторингу основних ризиків та загроз фінансовій безпеці;
- за результатами даного аналізу потенційних загроз — провести превентивну політику з метою недопущення їх впливу на фінансову сферу;
- у разі виявлення реальних загроз — провести дієві заходи, спрямовані на мінімізацію негативних наслідків та їх подолання;
- затвердити на законодавчому рівні орган державної влади, що буде здійснювати функції контролю за діяльністю суб'єктів державної та публічної політики, задіяні у системі забезпечення фінансової безпеки.

Тобто основна мета, систематизувати наявні у державі, проте розрізненні за суб'єктами та об'єктами публічного управління та адміністрування способи та засоби виявлення і боротьби з наслідками загроз національній економіці та фінансовій безпеці зокрема. Адже багатьох проблем і колізій можна уникнути шляхом більш чіткого законодавчого та державного регулювання питань забезпечення фінансової безпеки держави.

Література:

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету

Міністрів України від 03 бер. 2021 р. № 179. База даних "Урядовий портал". URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

2. Власюк О.С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації: монографія. Київ: НІСД, 2014. 432 с. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Vlasiuk_druk-1293c.pdf

3. Чеберяко О.В., Кривовяз М.А. Структурні елементи системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. Ефективна економіка. 2015. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/17.pdf

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовт. 2013 р. № 1277. База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

5. Носань Н.С. Актуальні Загрози та ризики фінансової безпеки України на межі посткризового та євроінтеграційного періодів. Причорноморські економічні студії. Економіка та управління національним господарством. 2019. Вип. 40. С. 35—39. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/40_2019/8.pdf

6. Черевко О.В. Інноваційні підходи до забезпечення фінансової безпеки України: мікро- та макро-рівні: монографія. Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2017. 365 с. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/879/1/cherevko2017.pdf>

7. Наконечна Н.В. Ризики та загрози фінансовій безпеці України. Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. Вип. 1. С. 90—95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2012_1_11

8. Акімова Л.М. Методологічні підходи щодо оцінювання фінансової безпеки на рівні державних установ. Ефективність державного управління. 2018. Вип. 1 (54). Ч. 2. С. 225—232. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/edu_54/fail/28.pdf

9. Ризики і загрози фінансовій безпеці сектору державних фінансів та шляхи їх подолання: монографія. / [Білоусова О.С., Гаркавенко В.І., Даниленко А.І. та ін.]. Київ: ДННУ "Акад. фін. Управління", 2013. 308 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=12

10. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2012 р. № 569-р. База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text>

11. Загарій В.П. Ключові характеристики фінансової безпеки як системи. Ефективна економіка. 2014. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2838>

12. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 759 с.

13. Нечипорук Л.В. Посилення загроз фінансовій безпеці держави в умовах фінансової глобалізації. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2012. № 1. С. 281—298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2012_1_29

14. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-ІХ. База даних "Законодавство України"/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

15. Талавіра Є.В. Дослідження ризиків в системі управління фінансовою безпекою підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/67.pdf

16. Акімова Л. М. Удосконалення основних складників механізму державного управління забезпечення економічної безпеки України. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 4 (39). С. 75—81. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04\(39\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04(39)/index.html)

17. Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організаціях державного управління: навч. посіб. Київ: УАДУ, 1998. 159 с.

18. Дмитренко Ю.С. Поняття та сутність державного регулювання використання поліграфічних технологій в Україні як засобу забезпечення державної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1052>

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution "On approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030", available at: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (Accessed 15 Aug 2021).

2. Vlasiuk, O.S. (2014), Aktual'ni problemy finansovoi bezpeky Ukrainy v umovakh postkryzovoi transformatsii [Actual problems of financial security of Ukraine in the conditions of post-crisis transformation], NISD, Kyiv, Ukraine, available at: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Vlasiuk_druk-1293c.pdf (Accessed 15 Aug 2021).

3. Cheberiyako, O.V. and Kryvoviaz, M.A. (2015), "Structural elements of the system of provision financial safety of company", Efektyvna ekonomika, vol. 10, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/17.pdf (Accessed 15 Aug 2021).

4. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order "On approval of Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (Accessed 15 Aug 2021).

5. Nosan', N.S. (2019), "Actual threats and risks for the financial security of Ukraine at the term of the post crisis and euro-integration periods", Ekonomika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom, vol. 40, pp. 35—39, available at: http://bses.in.ua/journals/2019/40_2019/8.pdf (Accessed 15 Aug 2021).

6. Cherevko, O.V. (2017), Innovatsijni pidkhody do zabezpechennia finansovoi bezpeky Ukrainy: mikro— ta makro-rivni [Innovative approaches to ensuring the financial security of Ukraine: micro and macro levels], Cherkasy, Ukraine, available at: <http://eprints.cdu.edu.ua/879/1/cherevko2017.pdf> (Accessed 15 Aug 2021).

7. Nakonechna, N.V. (2012), "Risks and threats to the financial security of Ukraine", Naukovyj Visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav, vol. 1,

pp. 90—95, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2012_1_11 (Accessed 15 Aug 2021).

8. Akimova, L.M. (2018), "Methodological approaches for estimation of financial security at the level of public institutions", Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnia, vol. 1 (54), no. 2, pp. 22—232, available at: http://www.lviv-academy.com/vidavnitstvo_1/edu_54/fail/28.pdf (Accessed 15 Aug 2021).

9. Bilousova, O.S. Harkavenko, V.I. and Danylenko, A.I. (2013), Ryzyky i zahrozy finansovij bezpetsi sektoru derzhavnykh finansiv ta shliakhy ikh podolannia [Risks and threats to financial security of the public finance sector and ways to overcome them], DNNU "Akad. fin. Upravlinnia", Kyiv, Ukraine, available at: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=12 (Accessed 15 Aug 2021).

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2012), Resolution "On approval of the Concept of ensuring national security in the financial sphere", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text> (Accessed 15 Aug 2021).

11. Zaharij, V.P. (2014), "Basic characteristics of financial security as a system", Efektyvna ekonomika, vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2838> (Accessed 15 Aug 2021).

12. Baranovs'kyj, O.I. (2004), Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia) [Financial security in Ukraine (assessment methodology and support mechanisms)], KNEU, Kyiv, Ukraine.

13. Nechyporuk, L.V. (2012), "Increasing threats to the financial security of the state in the context of financial globalization", Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, vol. 1, pp. 281—298, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2012_1_29 (Accessed 15 Aug 2021).

14. Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine "About the Bureau of Economic Security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (Accessed 15 Aug 2021).

15. Talavira, E.V. (2018), "Risk survey in the system of financial safety management of the enterprise", Efektyvna ekonomika, vol. 6, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/67.pdf (Accessed 15 Aug 2021).

16. Akimova, L.M. (2018), "Improvement of the main components of the mechanism of public administration of ensuring economic security of Ukraine", Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia, vol. 4 (39), pp. 75—81, available at: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04\(39\)/index.html](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_04(39)/index.html) (Accessed 15 Aug 2021).

17. Nyzhnyk, N.R. and Mashkov, O.A. (1998), Systemnyj pidkhid v orhanizatsiakh derzhavnoho upravlinnia [System approach in public administration organizations], UADU, Kyiv, Ukraine.

18. Dmytrenko, Yu.S. (2016), "Concept of government control of use polygraph technologies in Ukraine as a means of national security", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, vol. 9, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1052> (Accessed 15 Aug 2021).

Стаття надійшла до редакції 28.08.2021 р.